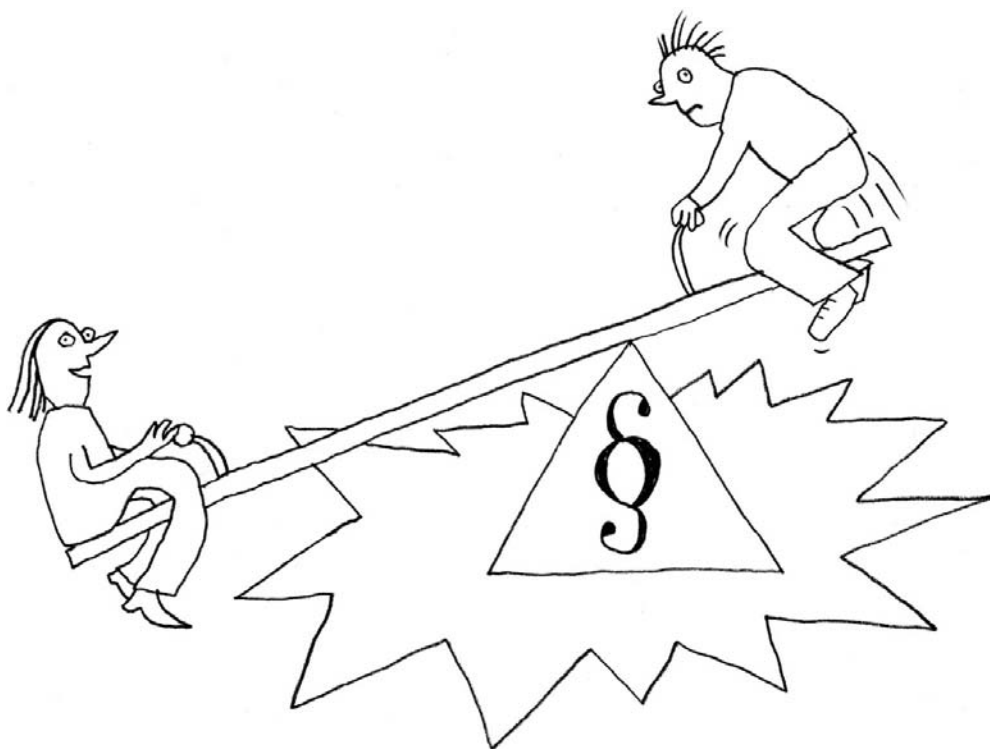

Poglavlje 5 – Omogućiti djelovanje pravde

Uvod

Gornja slika prikazuje dječaka i djevojčicu na klackalici. Oslonac koji podržava klackalicu ne nalazi se na sredini i stoga djevojčica ima duži kraj, a dječak kraći. Prema tome djevojčica dominira u igri i čini se da u tome uživa. Dječak, sa nesrećnim izrazom lica, očajnički pokušava da se spusti, ali sve je uzalud. Takve situacije često dovode do svađe i sukoba. Oslonac u sredini simbol je paragrafa koji se odnosi na zakon.

Slika se može protumačiti na razne načine što dovodi do interesantnih pitanja. Mogućnosti dječaka i djevojčice su u ovoj situaciji nejednake, što odražava problematiku polne nejednakosti. Začudjujuće, djevojčica je ta koja se nalazi na dužem kraju klackalice, možda djevojčica vara, što znači da je prekršila zakon, ili samo uživa u prednosti koju joj zakon pruža kako bi kompenzovao diskriminaciju žena i djevojčica u prošlosti. Jesu li povrijeđena nečija ljudska prava – i ko ih je prekršio?

Simbol paragrafa otvara dalje perspektive. Ko je napravio pravila ove igre? Službeni simbol zakona odnosi se na državu i vladavinu prava. Država se može sastojati od institucija koje dijele moć i koje kontrolišu jedna drugu putem sistema provjera i balansa – parlament, vlada i sudstvo? Državu može voditi benevolentni ili despotski autokrata. Zakoni su ključni, jer pretvaraju ljudska prava u građanska prava za građane države. Zakoni stoga štite ljudska prava ako su povrijeđena. Kao što slika prikazuje, međutim, ljudska prava mogu prekršiti građani ili nepravedni zakoni.

Alternativno, zakon mora održati ravnotežu između prava pojedinačnih građana i definisati granice individualnih ljudskih prava kako bi se zaštitila prava drugih.

Vježbe u ovom poglavlju bave se pitanjima pravednosti i pravde. Učenici će shvatiti da je pravda od suštinskog značaja za mir i sigurnost u društvu.

Vježbe 5.1. – Nije pravedno

Obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni koncepata pravde i nepravde.
Resursi	Društvene studije, jezici.

Postupak

Učenici rade u parovima.

1. Nastavnik traži od svakog para da izabere fotografiju.
2. Nastavnik traži od učenika da opišu situaciju onako kako je razumiju:
 - "Mogu vidjeti ..." (činjenični opis)
 - "Osjećam ..." (afektivni opis)
 - "To me podsjeća ..." (asocijacije, ideje)Nastavnik onda pita učenike da pojasne slike, koristeći tri kategorije:
 - Slike pokazuju situacije koje su korektne i pravedne.
 - Slike koje pokazuju suprotnu situaciju, npr. primjeri nepravde.
 - Učenici nijesu sigurni kako klasifikovati ove fotografije.
3. Parovi se sastavljaju u grupe od četiri. Svaki par objašnjava svoju sliku drugom paru i onda pokušavaju da ih uvjere u stav koji su donijeli. Slike s komentarima grupa prikazuju se u učionici. Svaki učenik bi trebalo da ima dovoljno vremena da prouči te primjerke.
4. Plenum:
 - Koje su vrste situacija opisane kao pravedne a koje kao nepravedne?
 - Da li je bilo teško donijeti odluku o nekim opisanim situacijama? Zašto?
 - Koji to uslovi stvaraju nepravedne situacije?
 - Na koji se način mogu mijenjati nepravedne situacije?

Dodatak

Učenici formiraju nekoliko grupa. Svaka grupa bira jedan primjer nepravde i razmišlja o posljednjem pitanju: Na koji način se ovaj oblik nepravde može prevladati?

Prvo, mogli bi identifikovati koja su to ljudska prava povrijeđena u slučaju o kojem se raspravlja. Drugo, mogu tražiti načine kako zaštititi i sprovesti ljudska prava.

Vježba 5.2. – Izuzetak

Obrazovni ciljevi	Učenici se upoznaju s temom diskriminacije.
Materijali	Različite obojene naljepnice i jedna bijela naljepnica.

Postupak

Učenici rade u parovima.

1. Nastavnik zaljepi naljepnicu na čelo svakog učenika. Učenici ne smiju znati koju boju imaju zalijepljenu na čelu. Stoga bi trebalo da zažmure kada dobijaju naljepnicu.
2. Učenici otvaraju oči. Svaki učenik mora sada da otkrije ostale članove svoje grupe, a grupe se na kraju formiraju prema bojama.
3. Povratne informacije i razmišljanje u plenumu. Predlažu se sljedeća pitanja:
 - Kako ste se osjećali kada ste upoznali prvu osobu koja nosi istu naljepnicu kao vi?
 - Kako se osjećajala jedina osoba sa bijelom naljepnicom?
 - Jeste li pokušali pomoći jedni drugima u svojoj grupi?
 - Na koji način se može integrisati osoba koja ima bijelu naljepnicu?
4. Zadatak može poslužiti da se učenici upoznaju s odnosima između manjinskih i većinskih grupa u društvu:
 - Ko su izuzeci, isključeni, u društvu?
 - Može li neko po ličnom izboru biti izuzetak ili na margini?

Dodatak

Vježba se može dalje proširiti tako što se daje prednost određenoj grupi. Učenici će se više angažovati, ali takav način može prouzrokovati stres i neprijateljstvo. Nastavnik bi trebalo dobro da poznavaje svoj razred i mora biti spreman na adekvatnu reakciju.

Vježba 5.3. – Igra *puzzle* (slagalica)

Obrazovni ciljevi	Igra simulira iskustvo nepravednog tretmana. Učenici postaju svjesni svojih reakcija na nepravedan tretman, koje su bazirane na etičkim principima pravde. Pravda je temeljna kategorija ljudskih prava. Učenici shvataju važnost solidarnosti i saradnje prilikom savladavanja nepravde.
Materijali	Koverta s djelićima slagalice, ili slikama koje su izrezane u više djelova.

Postupak

1. Priprema: za svaku grupu od tri ili četiri učenika trebalo bi da bude jedna slagalica. Nastavnici mogu koristiti unaprijed napravljenu slagalicu ili napraviti slagalicu tako što će izrezati slike (razglednice ili reklame) na više djelova. Svaka slagalica treba da bude stavljena u kovertu. Idealno bi bilo da se duplikat slike zalijepili na kovertu. Nastavnik uzima neki dio slagalice i mijenja ih sa dijelovima drugih slagalica. Nekoliko slagalica treba da bude kompletno.
2. Učenici formiraju grupe od otprilike četiri člana. Nastavnik dodjeljuje poseban zadatak svakom članu grupe:
 - učenik zadužen za vrijeme i materijal
 - arbitar koji sprečava konflikte i osigurava da se uputstva dosljedno sprovode
 - učenik koji ima duplikat završene slagalice
 - učenik koji izvršava zadatak.Nastavnik daje kovertu svakoj grupi i daje im zadatak da riješe slagalicu u određenom vremenskom roku. Učenici će ubrzo otkriti da li se njihova slagalica može složiti ili ne i da li mogu dobiti podršku ostalih grupa.
3. Igra stvara jasne pobjednike i gubitnike. U zavisnosti od starosti grupe i reakcija učenika, sljedeća pitanja mogu se koristiti kako bi iskazali i ocijenili iskustvo pozitivne ili negativne diskriminacije:
 - Kako ste se osjećali kad ste shvatili da grupe imaju različite materijale?
 - Kako biste se osjećali da ste bili u drugoj grupi?
 - Kako ste se osjećali kao dio grupe koja ima premalo/previše materijala?
 - Koje je ponašanje pomoglo, ili odmoglo, uspjehu grupe?

Dodatak

Učenici se podstiču da raspravljaju o stvarnim situacijama u kojima ljudi nemaju jednak pristup važnim resursima (npr. slobodno vrijeme, posao, novac, moć).

Vježba 5.4. – Uloga zakona

<p>Obrazovni ciljevi</p>	<p>Stari filozofi oslanjali su se na različite vrijednosti kako bi definisali svrhu zakona.</p> <p>Različite vrijednosne opcije su povezane s različitim društvenim i političkim sistemima.</p> <p>Teorija pruža okvir za razmišljanje o svakodnevnim iskustvima, u kojima naši interesi vode naše vrijednosne opcije.</p> <p>Učenici se podstiču da namjerno biraju vrijednosti u okviru ljudskih prava, kako bi ih mogli upoređivati, raspravljati o njima i biti im posvećeni u svakodnevnom životu.</p>
<p>Materijali</p>	<p>Različiti koncepti uloge zakona napisani su na velikom listu papira i istaknuti na zidu (vidjeti M 1 u odjeljku o materijalima).</p>

Postupak

1. Učenici formiraju grupe od tri ili četiri člana i dobijaju radne listove s listom pravila ponašanja (vidjeti M2 u odjeljku materijala).
2. Svaka grupa mora podvesti pravila ponašanja pod osnovne koncepte zakona (deset minuta).
3. Grupe provjeravaju svoje rezultate.
4. Učenici odlučuju kojeg koncepta će se najviše pridržavati.
5. Učenici biraju koncept kojeg će se najmanje pridržavati.

Dodatak

Razmišljanja u razredu:

- Jesu li pravila koja primjenjujete u svom životu u skladu s vašim izborom?
- Znate li pravila koja su dio opcija koje ste odbacili? Jeste li se protivili tim pravilima? Zašto? Šta ste učinili?

Pisana razmišljanja:

- Koji koncept prava smatrate najprikladnijim i zašto?
- Nabrojite pet pravila svakodnevnog života kojih se pridržavate.

Materijali

(vidjeti sljedeću stranicu)

M 1: Osnovni koncepti zakona

1. Svrha zakona jeste da spriječi pojedince da krše prava drugih ljudi (Aristotel).
2. Svrha zakona jeste da pruži svakoj osobi ono što zaslužuje (Aristotel).
3. Svrha zakona jeste stvaranje savršenog društva (Platon).
4. Zakon služi da spriječi štetu koju nepravda čini pojedincima (Glaucón).
5. Zakon bi trebalo da služi očuvanju interesa onih koji upravljaju (Thrasymachus).
6. Uloga zakona jeste da očuva društveni mir kroz osiguravanje dobrobiti svih i primjenom one prakse koja je korisna za naše društvo (Protagora).
7. Svrha zakona jeste zaštita najslabijih.

M 2: Pravila

1. Ljudi koji su zlostavljali svoju djecu otići će u zatvor.
2. Država će garantovati nezaposlenima prihod koji će im omogućiti da prežive.
3. Učenici koji imaju najbolje ocjene imaju prioritet prilikom zapošljavanja.
4. Svi radnici treba da izdvoje nešto iz svojih prihoda kako bi pomogli nezaposlenima.
5. Svaka radnja određene osobe kojom drugoj osobi pričinu štetu, obavezuje tu osobu da oštećenom nadoknadi štetu.
6. Nastavnici će osigurati da učenici shvate da se zakoni našeg društva, i to kao najkvalitetniji zakoni, ne smiju kršiti.
7. Svaka osoba koja demonstrira svoje protivljenje organizaciji društva pritvoriće se u centar za prevaspitanje.
8. Dozvoljene su samo one aktivnosti koje država dozvoli za dobrobit svih.
9. Samo ljudi koji plaćaju porez imaju pravo glasa.
10. Svi mladi ljudi moraju pripadati državnim organizacijama kako bi učestvovali u korisnom radu.
11. Preduzeća bi trebalo da instaliraju filtere protiv zagađenja na dimnjacima.
12. Niko ne smije da širi ideje koje vlade nijesu priznale kao validne.
13. Država ima pravo da oduzme posjed ako je to u službi javnog interesa.
14. Direktori preduzeća imaju pravo da organizuju privatne službe zaštite.
15. Zabranjeno je ući u tuđi dom bez dozvole vlasnika.

Vježba 5.5. – Gledišta o pravdi

Obrazovni ciljevi	Učenici shvataju da postoje različita gledišta o pitanjima pravde. Učenici razvijaju shvatanje ravnoteže između prava i obaveza.
Materijali	Radni listovi koji sadrže gledište A ili B.

Postupak

1. Bira se jedno od prava koje će se ispitati.
2. Razred se dijeli u grupe od četiri ili šest članova.
Polovina grupe dobija list A, a druga list B.
Svaka podgrupa priprema što više mogućih argumenata kako bi odbranili izjavu sa svog lista.
3. Grupe se ujediniuju. Članovi podgrupe A predstavljaju svoje gledište članovima podgrupe B, koji moraju pažljivo da slušaju i prave zabilješke.
Onda je red na podgrupu B.
Nakon prezentacije argumenata može da slijedi vrijeme za postavljanje pitanja.
4. Podgrupe A i B mijenjaju uloge. Ne smiju biti unaprijed obaviješteni o ovom djelu vježbe.
Daje im se par minuta kako bi razmislili o argumentima.
5. Grupe pokušavaju da usvoje zajedničko pisano gledište o problemu o kojem se raspravlja.
6. Pitanja za razmišljanje:
 - Na koje poteškoće ste naišli dok ste pokušavali da dođete do zajedničkog gledišta?
 - Da li vam je činjenica što ste zamijenili uloge olakšala ili otežala da se usaglasite oko zajedničkog gledišta?

Dodatak

Nastavnik (ili učenici) traže slučajeve u kojima je sloboda izražavanja (ili dječiji rad) kontroverzna tema.

- Na koji način se mogu balansirati prava i obaveze?
- Postoje li dužnosti – ili prava – koja nameću ograničenja određenim pravima?

Informacije koje se daju u medijima trebalo bi koristiti za analizu slučaja. Istraživanje bi trebalo proširiti i na druga ljudska prava, npr. sloboda kretanja ili pravo vlasništva.

Materijali

(vidjeti sljedeću stranicu)

Gledište A: Sloboda izražavanja

U pravednom društvu sloboda izražavanja fundamentalno je ljudsko pravo koje se ne bi smjelo ograničiti. Razmislite o sljedećem:

- negativni učinci cenzure;
- političke posljedice njenog ograničavanja i disidentstva;
- okolnosti pod kojima je druge države ograničavaju;
- važnost slobode izražavanje za demokratije;
- bilo koji drugi relevantan problem.

Gledište A: Dječiji rad

Zakoni protiv dječijeg rada trebalo bi da se striktno primjenjuju kako bi se zaštitilo pravo djece da se igraju, da uče i da postanu zdravi odrasli članovi društva. Razmislite o sljedećim činjenicama:

- nedostatak obrazovanja koji je posljedica prisile djece na rad;
- činjenica da djeca često rade u nezdravim uslovima;
- način na koji se dječiji rad često iskorišćava jer se se djeca ne mogu zaštititi od nepravednog postupanja;
- drugi relevantni problemi.

Gledište B: Sloboda izražavanja

U pravednom društvu ponekad je potrebno da se ograniči sloboda izražavanja kako bi se zaštitila ljudska prava. Razmotrite sljedeće činjenice:

- posljedice rasističkih komentara o manjinama;
- način na koji se govor može koristiti za podsticanje nasilja;
- kako je u nekim zemljama sloboda izražavanja neograničena i dovodi do povrede prava;
- potreba da se promovišu obaveze a ne samo prava;
- svi drugi relevantni problemi.

Gledište B: Dječiji rad

U interesu pomoći porodicama da prežive u teškim ekonomskim uslovima i da se pomogne djeci da zauzmu ulogu u društvu, djeca bi trebalo da rade i pomažu svojim porodicama. Razmotrite sljedeće:

- činjenicu da u nekim društvima u kojima je zaposlenost slaba, djeca mogu biti jedini izvor prihoda za porodicu;
- činjenicu da u mnogim društvima djeca tradicionalno rade duže nego odrasli;
- mišljenje da sprječavanje djece da učestvuju u produktivnom radu može rezultirati u nepotrebnoj izolaciji djece od svijeta odraslih;
- činjenicu da rad može biti formativno iskustvo za djecu;
- sve drugi relevantne probleme.